

UNITÁRIUS ÉLETT

IV. ÉVFOLYAM, IV. SZÁM.

1950 JÚNIUS 15.

„A lélekben mélyen, annak fenekén van a hitnek gyökere, mely soha sem szárad el. Az ember, aki egyenes lélekből mondja: nem hiszek, megcsalja magát.“

Brassai Sámuel.

Százötven évvel

ezelőtt lobbant föl Brassai Sámuel alkotó szelleme Torockószentgyörgyön, ott, ahová az alabástromfehérségben tündöklő Székelykő vetíti hamvas árnyait. Szellemi alkata a szerény unitárius papi hajlék puritán légkörének és a szülőföldje népét alkotó bányász-közösség történelmi jellegű környezetének hatásából táplálkozó erők csodálatos ötvözete volt.

A történelem Brassainak mint sok tudományú, ún. polihistornak nevét véste föl a maradandóság lapjaira. Akadémikus egyetemi professzor, aki a világ-egyetem, a nagy universum minden titkát kifürkészni és megfejteni törekvő szellemének erejével a sokféle ágazó tudományokat egy szilárd világkép egységes rendszerébe tudta összefogni. Mint a vasérc, olyan volt ő: tömör egész, de a bányászkalapács: az isteni sugallat zengő ütemére szelleme a különböző tudományok színeinek ragyogó változatait sugározta szét.

Sokrétegű munkásságának kezdetén érdeklődésének középpontjában a matematika, természettudomány és földrajz problémái állottak, de a kutató és alkotókedv szent szénsavától pezsgő nyugtalan szelleme a filozófia, logika, nyelvtudomány, közgazdaságtan, irodalom és zeneelmélet egymástól látszólag messze eső területeit is fokozatosan birtokába vette és kutatásának eredményeképpen az értékes alkotások egész sorával tette azokat gazdagabbá. Maradandó érdeméül jegyzi föl az irodalomtörténet azt a mozgalmat is, amelynek úttörő kezdeményezője és tulajdonképpen fáklyavivője Brassai volt: a magyar nyelv eldudvásodott virágos kertjének idegen gyomoktól való megtisztítását, amely később Szarvas Gábor és a köréje csoportosuló nyelvészgárda irodalomtörténetileg fémjelzett munkásságában teljesedett ki.

Brassai kétségtelenül a különböző ismeretek birodalmában a tudomány ekéjével szélesen omló barázdákat hasított s tett termékeny eljövendő nemzedékek számára. De életpályájának mozzanatait a korszerűség szempontjainak görcsöve alatt vizsgálva, meg kell állapítanunk: áldásos működésének egyik legsarkalatosabb tanulsága mégis az, hogy életének tengelyébe a demokratikus elvek és a haladás gondolatának haláláig tartó állhatatos szolgálatát állította. Az általa alapított Vasárnapi Ujság annakidején a tulajdonképeni első néplap úttörő szerepét töltötte be. Brassai korának felfogását messze megelőzve, elsőül ismerte fel annak a ma már megnyugtató valósággá érett gondolatnak jelentőségét, hogy a tudományt a gyakorlati élettől elszigetelni nem lehet s hogy a tudósnak nemcsak tudománya művelőjének, de népe útmutatójának és nevelőjének is lennie kell. Az „ürbéres nép földi idvezülése“ a tanügy korszerűbbé tétele, az annakidején elnyomott magyar nyelv jogaihoz való juttatása, a nők egyetemi oktatása mellett történt bátor sikrasszállása, a természettudományok oktatásának széleskörű kiterjesztése érdekében való harcos kiállása, mind-mind azt mutatja, hogy Brassai Sámuel, a kiváló elméleti tudós, a haladás irányvonalát helyesen felismerő erős, valóságérzékkel megáldott gyakorlati ember is volt.

E sorok fölött idézett szavai azonban mint izzó

ÁHITAT.

Jó Istenem, édes Atyám! Legyen áldott szent neved irgalmas voltodért, hogy szerettemmel együtt mind e mai napig megtartottál. Nem panaszolom fel próbáravettetésem idejét. Inkább hálát adok nagy kegyelmedért, hogy amikor szorongatásomban Tehozzád kiálták, kiáltásomat meghallgatád és a gonosztól megszabadítottál.

Könyörgök, óh, ne hagyj el, maradj velem ezután is. Fogd meg jobbkezem, hogy az élet harcában el ne essek. Tanácsoddal igazgass engem, hogy bűnbe és kárhozatba ne jussak. Mutasd meg nekem a Te utadat, hogy járjak mindig a Te igazságodban. Add nekem az igazak jutalmát: országod örömét, üdvét, boldogságát.

Növelj meg hitem erejét, hogy se élet, se halál el ne szakíthasson a Te szerelmedtől, amely vagyón a Jézus Krisztusban. S aztán hívj el és az Ő példájára állíts engem is munkába a Te szőlőskertedben. Segítség, hogy az én szolgálatom nyomán is szépüljön az élet, önmagam és szerettem élete. Épüljön a Te országod: az igazság, az irgalmasság, a szeretet és a béke szent országa. Ámen.

*

„Ekkor pedig gyermekeket hozának hozzá, hogy illesse meg őket; a tanítványok pedig feddik vala azokat, akik hozák. Jézus pedig azt látván, haragra gerjede és monda nékik: engedjétek hozzám jöni a gyermekeket és ne tiltásatok el őket, mert ilyeneké az Istennek országa.“ (Márk X. 13-14.)

Jézus életének célja Isten országának szolgálata volt. Ezért imádkozott a „Miatyánk“-ban: Jöjjön el a Te országod. Erről szólnak legszebb tanításai. Isten országáról többek között hét szép példázatot is mondott. A magvetőről, a konkolyról és a tiszta búzáról, a mustármagról, a kovásról, a szántóföldön elrejtett kincsről, a drága gyöngyről, a tengerbe vetett gyalomról szóló szép példázatokkal igyekezett megértetni tanítványaival Isten országának titkát. (Máté XIII.) Milyen szépek! Ki tudná ezeket valaha elfelejteni?!

Jövendő sorsuk fölül aggodalmaskodó tanítványainak ezt mondotta: „Ne aggodalmaskodjatok a ti éltetek fölül... Hanem keressétek először Istennek országát és annak igazságát és ezek mind megadatnak néktek.“ (Máté VI. 25, 33.) Azt akarta ezzel velük megértetni, hogy Isten országa minden földi és mennyei kincs summája, amit Isten jó és igaz embernek adhat. Ezt ígérte jutalmul a lelki szegényeknek is, akik lelkiszegénységük tudatára ébredve, éheznek és szomjúhozak az igazságot, azoknak is, akik háborúságot szenvednek az igazságért. Ezzel biztatgatta tanítványait is: „Ne félj, te kicsiny nyáj, mert tetszett a Ti Atyátoknak néktek adni az Ő országát.“ (Luk.

acélszemek világítanak rá arra is, hogy lelkében a tudomány szövéténeke és a gyakorlati ember praktikus életszemlélete mellett nem kisebb fényvel az őszinte hitnek tiszta lángja is ott lobogott. Csodálatos lelke hatalmas épületét mélységes unitárius hitének kupolája boltozta megbonthatatlan egységgé.

Születésének 150-ik fordulója alkalmából hadd szálljon hát hálánk a Gondviselés felé, hogy magyar-nak és unitáriusnak született. Hogy ajka egykor a mi nyelvünk zenéjét zengette, hite a mi hitünk közös fészkeből szárnyalt magasra. Tegyük egyben fogadalmat arra is, hogy az egyetemes emberiesség szelleméből fakadó haladó hagyományaihoz ragaszkodni és azokat továbbfejlesztetni nem szűnünk meg soha.

XII. 32.) Mikor pedig a farizeusok megkérdezték Tőle, mikor jő el Isten országa, ezt mondotta: „Isten országa nem szemmel láthatólag jő el. Sem azt nem mondják: ime, itt, vagy ime, amott van, mert, ime, Isten országa ti bennetek van.” (Luk. XVII. 21.) Isten országa egy lelki állapot, a léleknek az az egészséges, boldog — azt is mondhatjuk —, idvezült állapota, amikor az ember Istenben az Atyát és embertársában a testvért meglátta és e boldog látomás jegyében éli életét: hitben és szeretetben. Ez a boldog lelkiállapot az a drága kincs, melyet a lopók el nem lohatnak, a rozsdá és a moly meg nem emészthet. Mindenemtől megfoszthatnak. Istenemet azonban tölem soha senki el nem veheti. Csak én foszthatom meg magamat Tőle, ha Isten gyermekéhez nem méltó életet élek.

Ez a drága kincs senkinek se adatik ingyen. „Nem mindenki, aki ezt mondja nékem, Uram! Uram! Uram! be a mennyeknek országába, hanem aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát.” (Máté VII. 21.) A tanítványoknak, akik Isten országában való elsőségért versenyeztek, ezt mondta: Bizony mondom néktek, ha meg nem tértek és olyanok nem lesztek, mint a kis gyermekek, semmiképpen sem mentek be a mennyeknek országába.” (Máté XVIII. 3.) Amikor pedig a tanítványok meg akarták akadályozni azt, hogy a kisgyermeket Hozzá vigyék, „Haragra gerjede és monda nékik: Engedjétek hozzám jőni a gyermekeket és ne tiltsátok el őket, mert ilyeneké Istennek országa.”

Csak akkor láthatjuk meg tehát Isten országát, ha lelkileg olyan tiszták és igazak leszünk, mint egy-egy romlatlan gyermek.

Unitárius hitvallásunk két fontos tétele világosodott meg most egyszerre. Az első az, hogy Isten országát, lelke üdvözült, boldog állapotát csak az nyeri el, aki azt kiérdemli, — ingyen, kegyelemből senkinek se adatik meg. A második pedig az, hogy az ember ártatlanságban, tisztán születik erre a világra, lelkét semmi bűn nem terheli, mintahogy azt az eredendő bűn tana tanítja. Csak később romlik el, ha tudatosan bűnt cselekszik. Az így elkövetett bűntől pedig csak önmaga szabadíthatja meg magát és pedig csak úgy, ha lelkileg megtisztul, újjá születik, olyan lesz, mint egy romlatlan gyermek. Csak így szeresheti meg lelke üdvösségét. Lelki újjászületést tanácsolt Jézus az üdvösségre vágyó öreg Nikodémusnak is.

„A Mi Atyánk“-ban, melyet Jézustól tanultunk, így imádkozunk: „Jöjjön el a Te országod; legyen meg a Te akaratod, mint a mennyben, úgy a földön is.” Többes számban mondjuk és mindnyájunk javára kérjük, mert Isten országa nem csak az egyes ember boldog lelkiállapota, ki Istenben az Atyát és embertársában a testvért meglátta, hanem az ilyen boldog lelkiállapotban élő emberek testvéri közössége is. Isten országában Isten akaratát érvényesül, nemcsak a mennyben, hanem itt a földön is. Itt jelentkezik unitárius vallásunknak egy másik nagy igazsága. Isten országa nem csak a síron túl kezdődik. Isten országa lesz már itt ez a földi élet is, ha Isten akaratát, az evangélium életszabálya szerint hitben és szeretetben éljük az életet. Isten országának alkotmánya a szociális igazság, törvénye a szerető, soha el nem értéktelenedő valutája a béke. „Miatyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a Te neved. Jöjjön el a Te országod, legyen meg a Te akaratod, mint mennyben, úgy a földön is...” Ámen. Dr. Csiki Gábor.

ARANYFORGÁCSOK

BRASSAI SÁMUEL SZELLEMI HAGYATÉKÁBÓL

„Minden nemzet saját életének vonásait nyelvben rakja le. Irodalmából egy nemzetet jobban megismerhetünk, mint az utazásából.”

*

„Aki Isten nélkül él — egyedül van a világon. Minden teremtmények dicsérik az Istent. Minden, ami érez, áldja őt és minden, ami gondolkodik, imádja őt. A hajnalcsillag és az ég. A csillagok magasztalják őt, az ő titkos nyelvükön. Felírta ő háromszor szent nevét a kiterjesztett erősségekre: Dicsősség Istennek a magasságban. Beírta ő szent nevét az embernek szívébe és a jó ember szeretettel őrszi azt. A jónak és a hívőnek álma édes és az ő halála még édesebb, mert tudja, hogy visszatér Atyájához.”

Brassai, az ifjúság nevelője

„Isten éltessen sokáig!” — mondják az emberek, ha valami nagyon jót akarnak kívánni egymásnak és ezzel a mondással azt fejezik ki, hogy a hosszú életet Isten kegyelmes ajándékának tartják. A hosszú élet itt a földön valóban nagy ajándék a szürke, hétköznapi halandó ember számára is, százszorta nagyobb azonban kiváló emberre nézve, mert tehetségének érvényesülését, terveinek keresztülvitelét teszi lehetségessé.

Istennek ez a legbecselesebb ajándéka jutott osztályrészül Brassai Sámuelnek is: az emberi kor legvégső határáig terjedő élet egy tisztánlátó éles elme számára, amelyet az emberi tudásnak minden iránya érdekel.

Egy mélytartalmú élet folyamát lepergetni néhány rövid sorban nagyon kevés; közel száz munkás év eredményét méltatni egy kötet sem elég, de néhány mondatban a pedagógus Brassainak szeretnék emléket állítani, a tanárnak, a fáradhatatlan nevelőnek, az ifjúság atyai jóbarátjának, a gyakorlati tudósának, Brassai praeceptor Hungariaenak, annak az egész munkásságnak, amelynek célja a kiművelt emberfő és az emberebb ember típusának kialakítása és annak a hivatásnak, amelyet legmagasztosabbnak tartott valmennyi között, mint tanúsítja ez a néhány szó:

„Ha én iskolamester volnék, alázatos mesterségemet a világ minden mesterségeinél előbbre becslném és mindennap hálát adnék Istennek, hogy meggedte nekem indulatok és értelmek kialakítójának lenni: eltöltvén magamat kötelességeim szeretetével és mindenek felett abban járnék, hogy felemeljem, ami alant vagyon, hogy gyamolítsam, ami gyenge, hogy világosítsam, ami hibában lélezkedik.”

Volt-e hazánkban előtte valaki, aki tanári és elsősorban nevelői pályája iránt ilyen mély átérzéssel s szinte alázatos tisztelettel viseltetett és ennyi lelkesedést, önzetlenséget vitt volna bele? — Tudós magisterek sokan megfordultak már kollégiumainkban. Comenius, Erasmus, Opitz Márton, Sommer János európai híres nevelői voltak tanárai a magyarországi protestáns iskoláknak, de egy sem volt tanár elődei között, aki a nevelői hivatás lényegét három rövid, de lélekhez hatoló mondatban kifejezte volna.

Magam elé képezem a régi híres kollégiumokat: a vastag falakat, amelyek dacolni látszanak az idők sodrásával, az apró, vasrácsos ablakokat, a zártság szimbólumait, a boltíves, homályos folyosókat, ahol szinte érzem a klastromi levegő hűvös áramlását. Látom az osztályokban szorongó ifjú nemzedéket, amely szinte gyulladozik az enciklopédiák útvesztőiben, miközben szigorú professzorai hétágú tölcséren töltik fejébe a tudományt, amint ezt a flamand Hyeronimus Bosch allegorikus képén szimbolizálja.

S közben a professzorság szigorú kézzel tartja féken és a fegyelmezés minden eszközével igyekszik jobb irányba terelni a fiatalságot, amelyről azt tartja, hogy csak a könnyelmű életben és a törvények kijátszásában leli gyönyörűségét.

Pedig ez az ifjúság sokkal jóra valóbb, mint általában hiszik róla, és kevesen vannak azok, akik észreveszik, hogy mozgolódása, új idő előszelének következménye és hogy változások vannak készülében s ez nem csak formák és külsőségek változása, hanem eszmék és elvek átforgatása lesz.

1837 március. A kolozsvári unitárius kollégium kapuján új professzor lép be. Magas, tiszteletet parancsoló alakja, szeméi és arca értelmet sugárzó, a többi professzoroktól eltérően bajuszt visel. Öltözetét kissé különönek találják: frakkja és fehér nadrágja nagy megütközést kelt a szabályszerű viselet híveiben.

Az új professzor nagy megértéssel közeledik tanítványaihoz. Atyai jószággal inti őket rendre és türelmre. S a régi lesújtóhangzású kend. fráter, domine megszólítások helyett a kedvesen csengő fiam, öcsém, barátom hallatára beheggednek a régi sebek, elfelejtődnek a régi sérelmek, amelyek a diák önbizalmán ejtődtek és az ifjú lelkeket a bizalmasság meleg érzete telíti meg. Az iskolai viszony tanár és tanuló között borúból fénykorra derül. Az a rideg tekintély,

amely a régiéket környezte, verőfényes színt ölt és a családiasság rokonkörét alkotja meg.

Az eddig féktelennék hitt ifjuság, amely diáksínyekben találta örömét, Brassai személyének varázslatos hatására ünnepi ruhát ölt. Lelkesen emelik vállukra az új embert, akit szeretettel rajongnak körül, mert be akarják bizonyítani, hogy új életre vágnak.

Vajjon honnan tudta az ifjuság, hogy mi rejlik Brassaiiban? Hiszen meg sem kezdte volna a tanítást? Ez a tüntetés a nemes ifjúi ösztön megnyilatkozása volt. Ez a szellem hatalma a szellemek felett. Brassai az idő teljességében érkezett és rátalált a hozzá méltó márciusi ifjuságra. Körüljárt, de nem a tüzet gyújtó fáklyával, hanem tudást, hitet, önbizalmat ébresztő szavával. Meg tudta győzni az ifjuságot arról, hogy alapos tudás nélkül sem magának, sem hazájának nem lehet hasznára. Az ifjuság csapongó hevét produktív erőre változtatta. A legkisebb erőnek, a leggyengébb tehetségnek is tudott olyan lökést adni, hogy a tétlenség állapotából kimozdult és elindult, hogy az étellel szembenézzen. Megértette az ifjusággal, hogy nem abban kell örömet lelni, hogy az iskola szabályait áthágja, a büntetést kijátssza, hanem, hogy felülemelkedjen a büntetésre érdemes, közönséges durvaságokon. Észrevétette, hogy az iskola nem azért nyújt előnyöket, hogy az ifjuság a társadalomtól külön szakadjon, vagy efelett éretlen ésszel uralkodni akarjon, hanem azért, mert tanult fejtől, művelt lelkétől szerénységet és jó példaadást vár.

A kötelesség jogi és nem erkölcsi fogalom. Törvényre szükség van minden államban és valahol a hatalomnak érvényt kell szerezni, de lelkiismeretbevágó dolognak tartotta nemzedékek fejlődését avatatlán kezektől szerkesztett törvényekkel kockáztatni. Az ifjuságnak szívesen engedett ott, ahol elvi vagy más akadállyal nem találkozott. Helyesebbnek találta, ha a felső osztályosok engedéllyel dohányoznak, mert titokban úgylis megtennék. Azt tartotta, hogy a testi épségben nem esik akkora kár, mint a lelki épségben. Ha alkalmas darabot adtak színházban, figyelmeztette tanítványait s a szegényebbeknek jegyet váltott a karzatra. Célja az volt, hogy tanítványait kész emberként bocsássa szárnyukra. Azt tartotta, hogy a szenvedélyeket a társadalomban kioltani nem lehet, de nem is kell, jobb tehát el nem torlaszolni a megduzzadt patak áradását, hanem előre kell a csatornát megásni, amelyen az ár lehúzódhat.

Brassai nem tartozott semmiféle iskolához. Nem korlátozták, de nem is irányították semmiféle iskolai szabályok. Egész egyénisége tiltakozás volt a rideg, zárdai jellegű szellem ellen. Szerinte a tanári tekintélyt nem a magastetejű kalap, sem a borotvált arc, sem a vastag szemöldök adja, hanem a tiszta tudás, a humánus érzés és az építő munka.

Tanártársai és ellenfelei szerint tekintélyének kárára volt az a bizalmas viszony, amelyet növendékei és önmaga között kifejlesztett.

De a tanítványok szerint: ...*hatalmas* tanár és igazgató volt. Hatalma nem szigorú fenyték, korbács, pénzbüntetés használásában állt az akkori nyers idők szokása szerint, hanem széles tudományában, bölcs tapintatában, öntudatos lelkiismereti jóságában, jóra készült, elszánt és szilárd akaratában és ezeket végrehajtható elodázhatatlan teendőiben.

Brassai fellépésével megváltozott az iskola szelleme, de megmaradt a tanítás régi formája. Ezen is kívánt változtatni. Elsősorban a latin tanítási nyelvet ellenezte. „Megrögzött előítéletből nem engedünk, hogy a tanulók ajkai másképp, mint csak egy tőlük fel nem foghatott holt idegen nyelv edényfalán át nyalogassák a tudományok mézét. Tantalusi állapotban tartottuk őket, mutattuk az eledelt és italt, amelytől lelkük gyarapodnék, de nem engedünk hozzányúlni. Ideje már ezen visszás és tal egész józan világ által nyilvánosan kárhóztatott cselekvésmóddal felhagyni.“

Az elvont tudományoktól a gyakorlat terére való átlépést sürgette, mert ennek hiányát semmiféle elmélet nem pótolhatja.

A latin iskolával azonban nehéz volt szakítani, mert ez nem egy felekezet, hanem egy egész nemzeté volt. Az egyháztanács foglalkozott Brassai reformjavaslataival. 1840-ben a bölöni zsinaton elhatározták,

hogy a felsőbb osztályokban minden tárgy latinul taníttassék, azonban 41-ben a korondi zsinaton törölték ezeket a határozatokat és úgy döntöttek, hogy Brassai javaslatára az eddigi osztályrendszer helyett szakrendszer szerint tanítanak. Ennek az életbeléptetésével az unitáriusok megelőzték a többi felekezeteket. Az ekkor letett alapon épült fel a magyar középiskolai oktatás tudományos szerkezete.

Brassai mindenben a tanítás és nevelés eszközét látta, mindent gyakorlati szempontból nézett s ezért foglalkozott filozófiájában is a logikával, mint a megértés eszközével. Személyén kívül két dolog volt, amivel legjobban hatott tanítványaira: lelkesedése a tudomány iránt és előadásainak gondolatkelto hatása.

Az igazságot — mondta — el nem érhetjük soha, meg kell elégednünk az utána való törekvéssel; a mindentudást sem éri el az ember, de ezért kárpótol a tudomány szeretete. Ezt a lelkesedést akarta átruházni tanítványaira. Előadásainak nagy hatása abban rejlett, hogy többet tanított egyéniséggel, mint tudásával. Rousseau kívánsága szerint úgy tanított, hogy nem oktatott. Ismert dolgokról következtetett ismeretlenre, ismert dolgokban hangsúlyozta a közös vonásokat és ezeknek összevonásából következtetett a szabályokra. Panaszkodott azokra a tanítókra, akik előbb általános elveket tanítanak, mielőtt a tanuló bírna a külön eszmékkel, amelyekből amezok folynak. Számtan—mértan tanításnál sohasem magyarázott, csak kérdezett. Egy-egy órán felelt az egész osztály, nem is egyszer, hanem egyik-másik háromszor-négy-szer. Sem magyarázat, sem tankönyv nem volt. Év vége közeledvén, a tanítványok nyugtalankodtak: Vajjon mi lesz, ha egyáltalában nem tanultak semmit. Brassai erre felírta a kérdéseket. Ekkor vették észre, hogy valamennyit tudták.

Módszere teljesen szemléltető volt. Kaiblinger Fülöp bemutatta, hogy a ma divatozó nyelvtanítási rendszerek, a direkt módszer, szintén Brassaitól származik. Ezt a módszert Victor vezette be 1882-ben s maga is ismételt hivatkozott Brassaira.

25 évi munkájának és tapasztalatainak tudományos összefoglalása módszertani munkái.

Módszer alatt érti azt az ok, cél és szabályszerű eljárást, amellyel valamilyen tudományos művelet legelőnyösebben hajtani végre. A tanulás természetes, a tanítás mesterséges. A tanító főkélléke az ügyesség, a tanítványé a figyelem s mivel ezt rosszakarat és hanyagság elfojthatja, további kéllékei még a jóakarat és készség.

Az értekezés első részének legfőbb problémája azonban ez: Mit tanítsunk? Mindent tanítani nem lehet. A tanulmányokat tanításuk végett válogatjuk ki. A tanítás cselekmény, a cselekmények rangját pedig célszerűségük szabja meg, tehát a célt legjobban megközelítő tanulmányokat kell, hogy válasszunk. Annak a tanulmánynak kell mindig az elsőbbséget adnunk, amelyik az elmének több tehetségét veszi igénybe, mint a másik. Szerinte a nyelvtanítás a módszer tökélyeinek legteljesebb képviselője, azaz az emberi elme minden tehetségét, az emlékezetet nem is említve, a legegyszerűbb associatio idearum-tól fogva minden fokozaton át gyakorolja. Maidnem folytonos foglalkozásban tartja a mondhatni legfontosabbikat, az ítélő tehetséget. A nyelvtanítás után következik a matematika, amely a dedukáló tehetséget fejleszti és a szoros következtetések mestersége. Harmadsorban áll a história, amely az emlékező tehetséget fejleszti. Egvedül helyes és célszerű oktatás az, amely az oktatottat alkalmassá teszi az oktatásnak nélkülözésére, azaz művének önerején való folytatására.

Hogyan tanítsunk? Erre a felelet három szóból áll: Keveset, lassan és jól.

Első követelmény: keveset tanítsunk, mert az igazi műveltséget nem az ismeretek sokasága, hanem korlátolt számú, jól rendezett, ép, egészséges eszmék s a megszerzésükben és az által szoktatott, élesített és szaporító, érlelő tehetség jellemzi.“

Második elv: tanítsunk jól, lassan. Rendezzük az eszméket. Az egyénenkint elkészített, feldolgozott ismeretek ne össze-vissza hemzsegjenek a tanító fejében. Legyünk fokozatosak abban, hogy ismeretről lépünk ismeretlenre, egyszerűbből a szerkesztettre, alsóbbrendű eszmékről a felsőbbrendűekre. Dombo-

ritsuk ki mindig az egésznyújtás elvét. Végül olyan dolgokat válasszunk, amelyek ujdonság ingerével hatnak.

A számtantanítás módszerével foglalkozik a „Számító Szokratesz” angol példa nyomán készült könyvecskéjében, de emellett általános pedagógiai tanácsokkal is szolgál, amelyeket ma is megszívlelhet akárki oktató.

1. Mind a számok, mind a számvitelek ismereteit alkalmazva és gyakorlati példák által fejtsük ki.

2. A tanító tudjon várni a feleletre.

3. A tanítás mind rendszerében, mind végrehajtásában fokozatos legyen.

4. A helyes ismétlés lényeges része az oktatásnak.

5. A tanító legyen jártas a szakmájában.

6. Akit feleltetni akar, sohase szólítsa fel a kérdés előtt, hanem intézze a kérdést az egész osztályhoz.

Brassait az akarat teremtő erejéről való meggyőződése tette tanítóvá. Az akarat oly erő, amely önmagát fokozni bírja. Tanulás, tanítás a nemzetnek első eszköze, hogy az emberiség terjedjen közöttük.

Élete végéig egy újságíró megkérte Brassait, mondjon valamit önmagáról és munkásságáról a nyilvánosság számára. Erre ő így válaszolt:

— „Sok minden összeirtak már rólam, de azt nem írta meg senki, hogy mit csináltam. Hát irtam egy francia nyelvtant és egy német nyelvtant. Két egyforma talentumu ifjúnak adják kezébe az én könyvemet és akárki másét. Fogadok rá, hogy az enyémből tanulja meg hamarabb a nyelvet. És irtam egy magyar grammatikát, amelyben új dolgokat mondtam.

Irtam a számtan elemeiről, amiből ki tanul, eredményét látja. Azonfelül még kisebb dolgokhoz szoltam. Ennyi.”

Minden bizonnyal ez volt a legszerényebb nyilatkozat, amelyet egy európai tudós több évtizedes munkásságáról adott. De az kitűnik abból is, hogy legjelentősebb műveinek azokat tartotta, amelyekben az oktatás és nevelés kérdéseivel foglalkozott. Elvei azonban az ő korában nem érvényesülhettek, mert módszere megelőzte századát. Azok közé tartozott, akik rendkívüli energiával alkotnak rendkívüli dolgokat, amelyeket azonban korunkban kevesen értenek meg.

De ha ma közöttünk járna, öntudatosan állapíthatná meg, hogy a mai iskolai oktatásban és nevelésben elvei milyen jelentős helyet foglalnak el. Megelégedéssel állapíthatná meg, hogy a klasszikus kor nyelve lekerült a főhelyről s a tanulóktól függ, ohajtják-e tanulni és helyébe az élőnyelvek kerültek. Ma mindenütt szakrendszer szerint tanítanak, még az alsófokú iskolákban is. A tanár és diákja közt eltűntek a merev korlátok s a mai tanár típus sokkal inkább hasonlít ahhoz a Brassaihoz, aki nem szigorú parancsolója, sem megközelíthetetlen felettese volt a diáknak, hanem megértő barátja, segítője, irányítója.

Joggal lehetünk büszkék arra, hogy a múlt század egyik legnagyobb tudós nevelője hazánk fia volt, kétszeresen büszkék, hogy a mi egyházunk tagja és a kolozsvári unitárius kollégium tanára, aki már egy évszázaddal ezelőtt a legmaibb szellemben oktatta és nevelte diákjait önmaguk és hazáruk boldogulása érdekében.

Dr. Dalibor Marianne.

Brassai Sámuel születésének 150. éves évfordulója alkalmából nagyszabású emlékünnepegy keretében hódolt a Magyarországi Unitárius Egyházkör Tanácsa történelmi jelentőségű nagy fiának szelleme előtt.

Gyallay Domokosnak, a kiváló írónak, a Kisfaludi és Petőfi Társaság tagjának bensőséges megnyitó szavai után Dr. Koncz János, Brassai egykori felolvasó diákja meleg egyéni érzésekkel és benyomásokkal átszótt előadásában elevevénitette fel Brassai bácsi személyéhez fűződő diákkori emlékeit.

Gyallay Domokosné mély művészi átérzéssel énekelte Wagner Tanháuseréből Erzsébet imáját (Vándory Éva orgonakísérete mellett.) Dr. Gyulay Zoltán műegyetemi tanár Brassainak az egyetemes tudományos életre gyakorolt rendkívüli hatását ismertette mély filozófiai alapon felépített magasszínű előadásában. Szolga Ferenc lelkész megragadó erővel tolmácsolta Gárdonyi Géának: „Levél Brassai Sámuel úrnak” c. költeményét.

A nagyszámú érdeklődő közönség jelenlétében lefolyt magasszínű emlékünnepegyt Dr. Csiki Gábor püspöki helynök emelkedett hangú szavai zárták be.

Az Unitárius Theológiai Intézet világiak theológiájának a félev első felére eső előadásorozata június 2-án zárult be. Ez alkalommal Györfi István lelkész Zoroaster válaszárol, Ferencz József theológiai igazgató pedig „Dávid Ferenc a XX. század unitárius irodalmának tükrében” címmel tartottak a figyelemmel lekötő értékes előadásokat.

Ferencz József theológiai igazgató zárószavaiban megköszönve a hallgatóság érdeklődését, közölte, hogy az ősz folyamán a theológia az Egyházközi Tanács megbízásából

HIREK

újabb területeket felölelő munkásságát folytatni fogja.

Gyallay Domokos theológiai felügyelő gondnok, a hallgatóság nevében pedig Szántó Dénes Bálint köszönte meg az előadó tanári kar fáradozását.

Gyülekezeti záróösszejövetelt tartott a nyári idény előtt a budapesti Unitárius Egyházközség június 3-án, amelynek során Pethő István egyházközi főjegyző tartott mély gondolatokkal áthatott áhitatot. Az áhitatot követő műsoros esten Tordai Tiborné szép énekszámával, S. Nagy László az unitárius világnézetéről tartott szélesen felépített érdekes előadással, Sz. Tompa Márta megragadó szavallattal és Vaska Géza szerepeltek a műsoron, amelynek minden számát a szép számmal megjelent közönség nagy tetszéssel fogadta. Dr. Lázás János egyházközségi gondnok mondott köszönetet az év folyamán szereplő előadóknak közreműködésükért és a közönségnek a támogatásért.

Szórványnapot tartott május 21-én a Duna-Tiszaközi Unitárius Szórványegyházközség a Misszióház templomában, amelyen az egyházközséghez tartozó újpesti, rákospalotai, pestújhelyi, rákoszentmihályi, sashalmi, mátyásfüldi, rákoshegyi, rákoscsabai, rákosligeti, rákoskeresztúri, dunakeszi hívek igen nagy számmal jelentek meg. A szórványnap keretében tartotta meg az egyházközség konfirmációi ünnepélyét is, amelynek keretében 19 ifjút avattak fel az egyházközség önálló tagjaivá. Az ünnepi istentiszteleten Huszti János lelkész mondott emelkedett szellemű prédikációt, a Kátét Bencze Márton lelkész kérdezte ki, aki egyben ma-

gasszárnyalású ágendát is mondott. Tordai Tiborné művészi énekszáma nagyban hozzájárult az áhitatos hangulat emeléséhez.

A konfirmáltakat az egyházközség részéről Csáka János presbiter, az egyházkör részéről Dr. Csiki Gábor püspöki helynök üdvözölte meleg és bensőséges szavakkal. Az istentisztelet után az egybegyűlt hívek közös ebédén vettek részt, amelynek során P. Buzogány Lajos gondnok elismerő szavakkal méltatta a szórványnap jelentőségét és az egyházközség agilis fiatal lelkészenek, Bencze Mártonnak munkásságát. A gondnok szavaira Bencze Márton reflektált, kiemelve a szórványgondnokok érdemeit.

Délután a Misszióház templomában templomi ünnepély volt, amelynek során Dr. Csiki Gábor püspöki helynök a szórvány unitárius élet problémáiról, Pethő István egyházközi főjegyző az Unitárius Életnek, mint egyetlen magyarnyelvű unitárius sajtóorgánumnak a szórványéletben betöltött szerepéről tartott magasszínű előadást.

Gyallay Domokosné művészi éneke, Szöllösi Andor és Balog Éva szép szavallata és a rákospalotai énekcsoport magasszárnyalású énekszáma méltóképpen egészítették ki a rendkívül jól sikerült templomi ünnepélyt, amelynek résztvevői meggazdagodott lélekkel távoztak az ünnepély színhelyéről.

UNITÁRIUS ÉLET

A lap tulajdonosa a Magyarországi Unitárius Egyházkör.

Felelős szerkesztő és kiadó:
Dr. Csiki Gábor.

Évi előfizetési díja: 12 forint.
Budapest, IX., Hőgyes Endre-utca 3.
Nyomta: Máté-nyomda Áll. Váll.
F. v.: Mészáros J.

Nyíri Györgyné
H. P. u. 44.

Hőgyes Endre u 3